

ENSIMMÄINEN OSA

Sikalan kotirenki

MINUT TUNNETTIIN TORASSA sikalan kotirenkinä, Tommaso Raffaele Fortunato Buonasorten ainoana poikalapsena. Isäni, lempinimeltään Furtunà, oli luku- ja kirjoitustaidoton, keuhkovaivainen sienten kerääjä, viidentoista sian omistaja ja fasistipuolueen Casertan osaston jäsen.

Olimme maalaisia, tiesimme kaiken maanviljelyksestä ja eläimistä, mutta emme mitään ihmisistä. Isäni mielestä koulunkäynti oli turhaa: sika plus sika tekee kaksi sikaa, ja jos sen ynnälaskun osasi, pystyi monimutkaisempiinkin laskutoimituksiin.

”Jos tajuaa, kuinka pienet asiat toimii, ymmärtää suuretkin”, hän sanoi sekoittaessaan peltisankoon jauhoja ja vettä sioille, jotka odottivat kärsimättöminä suurustaan.

”Niin”, minä vastasin, vaikka en ollut samaa mieltä, sillä keneläkään kylässä ei ollut yli neljääkymmentä sikaa, tai yli neljääkymmentä vuohta, eikä maailman suuruutta pystynyt kuvittelemaan, vaikka olisi tiennyt, että sika plus sika tekee kaksi sikaa.

Sukunimemme on Buonasorte, eli sen perusteella kohtalon olisi pitänyt olla meille suosiollinen. Torin laidalla istuskelevat ukot väittivät, että sanoihin sisältyy joko totuus tai sen vastakohta. Jos sukumme historian tarkastelun aloittaa isänpuoleisista isovanhemmistani, jotka työskentelivät Maddalonin kirkossa ja kuolivat siellä joulukuussa sattuneessa räjähdyksessä, ja päättyy minuun, joka synnyin oikea jalka viallisena, alkaa tajuta, kummalta suunnalta sukunimemme merkitystä pitää lähestyä.

Siat myytiin torilla, tai sitten isäni tappoi ne sikalan edustalla. Minulla oli selvillä jokaisen vanhemmat ja tiesin, mitkä niistä olivat sisaruksia. Osasin palauttaa mieleeni niiden polveutumisen kahdesta pääsukuhaarasta viimeisten viiden vuoden ajalta. Jokainen sika siirsi jälkeläisilleen jotakin, mutta oli yksi poikkeus: Mustilus, joka tuntui syntyneen metsän tammista. Näin mielessäni, kuinka puu avautui ja vanha tammi ammui kuin poikiva lehmä. Mustiluksella oli villi ja väkevä luonto, joka ei ollut kesytettävissä. Se oli kylän vaarallisin eläin, ja isäni malttoi tuskin odottaa, että pääsisi myymään tai tappamaan sen. Se oli ainoa olento, jota pelkäsin, ja myös ainoa olento maan päällä, jota olisin halunnut muistuttaa.

Sinä päivänä isä tuli sikalaan yhdentoista maissa. Hän oli hakenut kylältä lääkkeitä Rosetta-sisarelleni, joka oli yskinyt koko yön. Olin kuullut hänen köhimisensä seinän takaa; kuulosti siltä kuin hänen rintakehänsä olisi ollut syvä luola. Äitini oli lohdutellut: ”Eiköhän tuo siitä tokeennu”, mutta niin ei käynyt.

Rosetta oli saanut keuhkoputkentulehduksen jo toisena vuotena peräkkäin, ja olimme kuulleet, että Napolissa kaksikymmentä lasta oli kuollut hinkuuskään. Äiti pani Rosettan rinnan päälle Pompeijin madonnaa esittävän kuvakortin ja käski meidän tehdä ristinmerkin. Isä odotti kymmenen minuuttia nähdäkseen, voisiko Neitsyt Marian väliintulo säästää häneltä tohtori Scognamiglion lääkärinpalkkion, mutta lähti sitten aamu- kolmelta kävelemään kylään.

”Kyllä se siitä, kyllä se siitä, Rosetta, älä murehi, lääkäri tulee justinsa ja sanoo, mitä troppia ottaa, ja jos tohtori ei osaa auttaa, niin madonna ainaki osaa.”

Tohtori Scognamiglio siirsi sivuun Pompeijin madonnan, jonka äiti oli tällä välin sujauttanut Rosettan aluspaidan alle, ja pyysi sisartani avaamaan suunsa. Sitten hän tunnusteli tämän

käsivarsia. Olin pannut merkille tohtorin katseen hänen astuessaan sisään, ja hänen kasvoilleen tuli samanlainen ilme, kun hän katsoi Rosettan kurkkuun.

Tutkimuksen jälkeen lääkäri antoi isälleni lapun, jossa oli ostettavan lääkkeen nimi. Isä tavasi sitä änkyttäen ja sotkeutui kirjaimissa. Sitten hän ojensi lapun äidilleni.

Vain Rosetta pystyi yskänpuuskien välissä toistamaan lääkkeen nimen.

”Hyvä”, lääkäri sanoi, vaikka tarkoitti: ”Ainoa, joka tässä kodissa osaa lausua lääkkeen nimen, saattaa yöllä kuolla.”

”Ei teidän tarvitse osata lukea sitä. Menkää apteekkiin ja antakaa lappu apteekkarille”, tohtori neuvoi vanhempiani pannesaan stetoskoopin takaisin lääkärinlaukkuunsa.

Kun Scognamiglio pääsi ulko-ovemme vieressä kasvavan kaksilatvaisen puun ohitse, äiti ja isä avasivat pöytälaatikon ja laskivat rahat. Minä menin nukkumaan mielessäni pöydälle levitetyt setelit enkä tiennyt, näkisinkö sisartani enää aamulla.

”Elikoiden vesi?” isä kysyi ensimmäisenä palattuaan kylästä.

”Se on vaihdettu.”

Isä katsoi juottokaukaloihin.

”Näyttääkö tämä muka vaihdetulta?”

Pienen vesitilkan ympärillä kierteli kärpäsiä.

Laskin katseeni.

”Se on ihka ensimmäinen asia, joka sinun pitää tehdä. Sitä ei saa unohtaa. Jos elikot kuolee, mekin kuollaan.”

Hän puhui rauhallisesti mutta potkaisi sitten kumoon sangon, jonka pohjalla oli vettä. Vesi levisi maahan lammikoksi, josta valui ohut noro minun jalkoihini.

Olisi ollut parempi, jos hän olisi kerrankin lyönyt minua niin kuin sikaa tehdäkseen selväksi, että elikot ja minä olimme samanarvoisia.

”Vauhtia, hae jo sitä vettä.”

Eläimet olivat vaistonneet jotakin, ja Mustilus alkoi liikehtiä hermostuneesti. Isä tarttui minua paidankauluksesta ja nosti päästäni pakottaakseen minut katsomaan häntä silmiin.

”Näissä sioissa on enemmän ihmistä kuin meissä kahdessa yhteensä. Uskallapas vielä tehdä samoin, niin saat tuta.”

Hän oli oikeassa.

Sillä siinä samassa Mustilus otti vauhtia ja iskeä rysäytti vahvan villieläimenpänsä karsinan laitaan. Isä astahti taaksepäin ja hellitti otteensa minusta. Isku oli niin rajua, että lauta murtui ja Mustiluksen päähän jäi tikkuja. Jos sioilla olisi ollut vahvemmat hampaat, niitä olisi saanut pelätä enemmän kuin susia.

”Tuo sontakasa on tullu hulluksi”, isä sanoi.

Mustilus oli puolustanut minua.

Isä haki haravan ja tuli takaisin karsinan eteen.

”Saakelin elukka”, hän huusi ja alkoi hakata Mustilusta. Pelkäsini, että sen selkä murtuisi.

”Lopeta”, huusin.

Mustilus pakeni karsinan kauimmaiseen nurkkaan. Isä ei mennyt perässä, sillä Mustilus pystyi tyrkkäämään päällään ihmisen kumoon.

”Olet tappovuorossa seuraavana”, isä jatkoi huutamistaan murteella, jossa yhdistyivät kylämme elävät ja kuolleet, ainoalla kielellä, jota olivat aikojen alussa puhuneet niin ihmiset kuin eläimetkin.

”Menen hakemaan vettä”, sanoin, ”en enää unohda, se oli minun syytä.”

Lyönnit oli tarkoitettu minulle, mutta isä oli keksinyt keinon tuottaa minulle vielä enemmän tuskaa.

Hänellä oli tavoitteita. Olin hänen ainoa poikalapsensa, ja hän uskoi voivansa rakentaa haaveilemansa maatilan yhdessä minun kanssani. Mutta synnynnäinen vammani ja heikko kiinnostukseni kaupankäyntiin olivat tuottaneet hänelle pettymyksen, ja niin pojasta, joka käveli kylällä raahaten toista jalkaansa,

oli tullut hänen häpeänsä. Ontumiseni oli koitunut ennemminkin hänen kohtalokseen kuin minun. Ehkä hän sen vuoksi tuijotti palvelukseen astuneiden nuorukaisten valokuvia sanomalehdessä mitään sanomatta.

Furtunällä oli oma tapansa olla hiljaa, nojata leukaa kämme-neensä hypistellen koko ajan jotakin, kuin olisi pelännyt toimet-tomuutta. Kylässä hänet tunnettiin kunnollisena miehenä, mutta kotona me pelkäsimme hänen raivonpuuskiaa. Ellei hän purkanut kiukkuaan minuun, niin sitten äitiini. En ole koskaan saanut selville, mikä hänet sai uskomaan fasismiin niin ehdot-tomasti.

Juottokaukaloiden täyttämiseen tarvittiin yhteensä yhdeksän sangollista vettä, tai vaihtoehtoisesti kahdeksantoista puolikas-ta, tai sitten kolmekymmentäkuusi neljännessangollista. Olin vetänyt peltiin veitsellä merkkiviivat. Jos täytin sangot joka ker-ta pitkään viivaan asti, tiesin tarkasti, kuinka monta kertaa mi-nun täytyi käydä lähteellä. Kun kaukalot olivat puolillaan, eläi-met kurkottelivat juomaan. Mitä enemmän ne joivat, sitä sel-vemmin tajusin, että isäni tiesi mistä puhui. Vain Mustilus päätti olla tekemättä hänen mielikseen. Se oli sikojen pomo, joka joisi viimeisenä ja vasta kun isä olisi lähtenyt.

”Kuuntelepa nyt”, isä sanoi. ”Ne tulee muutaman päivän päästä, ja meidän on pidettävä silmät auki.”

”Ketkä tulee?”

”Eikö sinulle ole kerrottu?”

Pudistin päätäni.

Isä nosti maasta risun ja alkoi heilutella sitä kuin piirtäen jotakin ilmaan.

”Ei ole hyvä, että ne tuodaan tänne.”

”Ketkä tuodaan?” tivasin.

Todellisuudessa olin kyllä kuullut, kuinka ukot jutteli-vat torilla hiljaisella äänellä, ikään kuin asiasta ei saisi puhua.

Uutinen ei heidän mielestään tiennyt hyvää, ja he pohtivat pohdimistaan, miksi juuri meidän kyläämme. Ilmeisesti he jollakin tavalla aavistelivat, että kaikkien elämä muuttuisi. Roomasta oli kuulemma tullut nimilista, jonka oli kirjoittanut itse Mussolini, mutta koska juuri kukaan kyläläisistä ei osannut lukea, Mussolini olisi voinut kirjoittaa siihen aivan mitä tahansa. Asioista paremmin tietävät sanoivat, että lista oli pormestarin toimiston laatikossa neljään osaan taiteltuna ja sinetillä suljettuna, kuten kaikki salaiset asiakirjat.

”Niitä ei voi lähettää sotaan eikä niitä haluta pitää vapaana kuleksimassa”, isä sanoi, ”joten ne passitetaan tänne meille, aivan kuin me ei kuuluttaisi koko Italiaan. Puhun asiasta seuraavassa kokouksessa. Jos joku niistä tulee tähän taloon, panen sen nukkumaan ja syömään sikojen kanssa.”

Ylimpään viivaan asti täytetyt sangot olivat raskaita. Yritin olla läikyttämättä vettä matkalla, vaikka isän läsnäolo hermostutti minua. Tunsin Mustiluksen saamat lyönnit yhä nahoissani.

”Yksikin poikkipuolinen ele, ja myyn ne palasina torilla”, isä sanoi, enkä tiennyt, uhosiko hän sioille vai juutalaisille, jotka lähipäivinä saapuisivat Tora e Piccilliin.

KYLÄJUHLAAN TULI ESIINTYMÄÄN näyttelijöitä. He olivat pelkkiä pellejä, jotka kiertelivät kylämme kaltaisia pikkupaikkoja, mutta me emme sitä tienneet vaan nauroimme vatsamme kipeäksi heitä kuunnellessamme. Olimme helppo yleisö, jonka huvittamiseen ei paljon tarvittu, riitti kun matki pakkoliikkeistä herraa, joka viheltää joka toisella sanalla, ja suosio oli taattu. Yleisössä oli ihmisiä Civitellasta ja Tuorosta, ja äitini sukulaisia oli saapunut Sessa Auruncasta asti. Sinä iltana oli kylmä, ja Tina-tädillä oli yllään ohut puuvillapusero, hänen parhaiten säilynyt vaatteensa, jossa hän ajatteli esiintyvänsä edukseen. Furtunä sanoi: ”Tuo tulee vielä kipeäksi, ja meiltä menee koko esitys piloille.”

Osalla läsnäolijoista ei ollut vihkisormusta sormessa, sillä he olivat jo vuosia sitten antaneet sen pois Kunnia isänmaalle-kampanjassa. Minä olen aina ajatellut, että kampanjan todellinen tarkoitus ei ollut kerätä arvometallia, vaan tehdä selväksi jokaiselle italialaiselle, että hän oli naimisissa fasismin kanssa.

Liput lepattivat tuulussa. Pormestari nousi lavalle, teki roomalaisen tervehdyksen, ja me saman perässä.

En ollut koskaan kuullut Mussolinin puhuvan. Olin kyllä yrittänyt kuvitella hänen äänensä katsoessani valokuvaa, joka riippui keittiömme seinällä. Furtunä oli leikannut sen lehdestä ja ripustanut Jeesuksen pyhän sydämen kuvan viereen, niin että kun hän aamulla teki ristinmerkin, ei oikein tiennyt, kummalle hän osoitti hartauttaan. Kuvassa Mussolini oli pellolla yläruumis paljaana, vatsa velttona ja valkoinen lakki päässä kokoomassa viljaa, kun taas sinisilmäisen ja vaaleahiuksisen Jeesuksen

kasvot toivat pikemminkin mieleen saksalaisen sotilaan, joita silloin tällöin näkyi kylässämme.

Pormestari puhui painottaen jokaista lausettaan ja pitäen niiden välissä tauon. Väitettiin, että puhetapa oli samanlainen kuin Mussolinilla. Joku teki roomalaisen tervehdyksen, toiset huusivat: ”Eläköön, il Duce.” Huhuttiin, että yleisön joukossa oli korkeita puoluevirikailijoita ja että olivat tulleet raporttimaan ihmisistä, jotka eivät taputtaneet.

Minä olin tullut sinne näyttelijöiden takia. Olin nähnyt heidät myös edellisvuonna ja muistin heidän repliikkejään ulkoa. Jo heidän vaatetuksensa sai ihmiset nauramaan. Oli naista esittävä mies hameessa ja tekotisseissä, punaa huulissaan ja päässään tiukka hattu, josta törrötti kukka. Puhuessaan hän välillä nosteli helmojaan, ja me purskahdimme nauruun, vaikkei mitään näkynytäkään. Emme mahtaneet sille mitään, tunsimme, miten nauru nousi syvältä vatsasta, emmekä pystyneet enää hillitsemään itseämme. Naiset punastelivat ja hihittelivät. Myös pappi seurasi esitystä ensimmäiseltä riviltä käsi silmilleen, mutta kurkkien vaivihkaa sormien välistä.

Ymmärsin, että näyttelijät huvittivat ihmisiä siksi, että he laukoivat totuuksia. Asioita, jotka kaikki tiesivät mutta joita kukaan ei lausunut ääneen. Se oli näyttelijöiden virka, sanoa ne suoraan koko kylän edessä. Minä nauroin muiden poikien mukana.

Sitten näyttämölle astui sotilaspukuinen mies. Hän oli muka eksyksissä ja kyseli, mitä tietä hän pääsisi sotaan.

”Onko tästä marssinut ohi komppaniaa? Ei minulla toki mitään kiirettä ole, voin jäädä tännekin. Poimikoot minut sitten paluumatkalla mukaansa, niin kuulen miten kaikki sujui.”

Miehen univormu oli ainakin kaksi numeroa liian suuri, ja kun hän nosteli käsivarsiaan, kädet jäivät hihojen peittoon. Surulliset kasvot naurattivat eniten. Hänessä oli eräänlaista huvittavaa huono-onnisuutta. Pidin hänestä aivan erityisesti.

Seuraavana päivinä toistelin repliikkejä sikalassa. Olin hokenut niitä ääneen kotimatalla ja painanut ne mieleeni nukkumaan mennessäni. Mutta vaikka sanat olivat tismalleen samat, ne eivät toimineet. Yritin kehitellä vitsiä naisesta, joka paleli ohuessa puserossaan.

”Katsokaa minua!” huusin ääneen.

Silloin eläimet kääntyivät minuun päin, enkä niiden tuijotukselta saanut enää sanaa suustani.

Siat olivat ensimmäinen yleisöni.

Eräänä iltapäivänä Teresa oli selittänyt minulle, mitä sana *maantiede* tarkoitti. Mutta kun kerran sanoin hänelle: ”Tämä on minun perheeni maantiede”, hän vastasi: ”Ei sanaa noin käytetä.”

Ajattelin isääni kalkin täyttämänä kaivantona, jollainen oli metsänreunassa, sisartani pienenä hylättynä kirkkona, jossa vanhan kuolleen papin hengen sanottiin häilyvän, Mustilusta suurena tammena, jota kaikki pelkäsivät ja johon linnutkaan eivät tehneet pesäänsä.

Rosetta kävi kansakoulua opettaja Anastasin luokassa, eikä Tora e Piccillissä muita opettajia ollutkaan. Pyysin Rosettaa näyttämään, kuinka jokin sana kirjoitettiin. Joskus hän sanoi, ettei osannut, mutta hyvällä tuulella ollessaan hän kirjoitti sanan sormella ilmaan. Seurasin liikettä ja kuvittelin sen paperilla.

Furtunä kuunteli keskusteluumme puuttumatta siihen. Tai sitten hän sanoi, että minun piti lakata inttamästä. Hän mursi leivästä palan ja söi sen äänekkäästi. Keittiössä kuuluivat vain hänen pureskelunsa ja äitini työskentelyn äänet, kun tämä laittoi ruokaa, pilkkoi sipulit ja porkkanat pikkuruisiksi palasiksi.

Alussa käytin sikojen nimissä vain kirjaimia, jotka tunsin. Gaba, Eba ja niin edelleen. Myöhemmin annoin niille myös nimiä, joita en osannut kirjoittaa: Paksukainen, Täplä, Ilkimys, Mustilus. Itse luonto oli valinnut niille nuo nimet.

Isä sanoi, että oli väärin antaa nimi eläimelle, joka pian myy-
täisiin tai tapettaisiin. Mutta minä olin eri mieltä.

En voinut käyttää harjoitteluun Rosettan vihkoja, joten
varastin niitä markkinoilta, ja vaikka en varsinaisesti hävennyt
tekoani, en koskaan puhunut siitä edes Teresalle.

Don Aniello Panzer ajoi torille Napolista pakettiautollaan
ja pysäköi sen vaalean muurin kylkeen, jonka lukemattomiin
koloihin sisilikot piiloutuivat. Hän saapui aamulla ensimmäi-
senä, nosti auton etu- ja sivuovet, ja kun väkeä alkoi tulla, hän
luetteli kauppatarvitaan rukouksen kaltaisena vuodatuk-
sena. Samat sanat aina samassa järjestyksessä. Hän oli varmasti
opetellut litanian ulkoa, eikä pakettiautossa edes ollut kaikkea
hänen mainostamaansa. Mutta oli hänellä ainakin pesuaineita,
luudanvarsia, sateenvarjoja, aluspaitoja, puuvilla- ja villasukkia,
miesten alushousuja, pihtejä, kumikahvaisia ja papukaijapihtejä,
hohtimia, tappuraa putkien tiivisteksi, nauvoja, kynttilöitä, tuli-
tikkuja ja erilaisia vuosia vanhoja tavaroita, jotka eivät olleet kel-
vanneet kenellekään. Hän väitti, että kaikki tuotteet olivat sak-
salaisia. Siksi häntä sanottiin Panzeriksi.

”Aniè, maistatko palan tätä Agerolan provolaa? Sekin on sak-
salaista”, pilkkasi don Michele, joka tuli torille Nocerasta myy-
mään juustoja ja salamia. Hän tarjosi kohteliaasti oliiveja kai-
kille, jotka kävelivät hänen kojunsa ohitse.

”Mitä te luulette tietävänne, teidän asutte jossain Jumalan
selän takana. Minä ajan tänne Napolista, ja te vain naljaillette”,
Panzer vastasi. ”Saksalaiset on aivan toisella tasolla kuin me,
kaikki niiden tavarat toimii, ihan eri luokkaa kuin napolilaisten
tai muiden italialaisten tekeleet.”

Minua kiinnostivat don Aniello Panzerin pakettiautossa vain
ne esineet, jotka olivat sivuoven puolella, paikassa jota hänen oli
vaikeinta valvoa. Siellä oli laatikoita, joissa oli lyijykyniä ja väril-
lisiä puukyniä, ruutupaperia teknisiä piirroksia varten, metalli-
sia ja puisia harppeja, pieniä rukouskirjoja, joiden kannessa oli

suojelusenkeli. Minä etsin vihkoja. Niitä oli kolmessa pinossa: yhdessä viivallisia, toisessa ruudullisia, kolmannessa puhtaan valkosivuisia. Kun don Aniello Panzer jäi juttelemaan jonkun rouvan kanssa tämän naimaikäisen tyttären kapioista, varastin vihkon. Vedin vatsan sisään ja sujautin vihkon vyön alle. Pahvikansi takertui kiinni ihoon, ja kotona se piti irrottaa varovasti, vähän kuin alkoholilla kostutettu harsoside, joka on tarttunut rupeen, niin ettei tiedä kumpi koskee enemmän, haava vai sen hoito. Ihoon jäi punareunainen, vihkon kokoinen suorakulmio.

Ensimmäiseksi nuuhkin sivuja. Uuden paperin haju toi mieleeni metsän tuuliset paikat, joissa tuntui ruohon ja sienten tuoksu. Teresa oli kertonut, että paperi tehtiin puusta, ja olin tunnistavinani sivuilta joka ikisen puun, joka oli eteeni sattunut. Sikalassa matkin kirjoittamista. Tein viivoja, ympyröitä, piste-viivoja, sitten kirjaimia jotka osasin, ja lopuksi sekoitin kaiken joksikin, mikä hyvällä tahdolla näytti kirjoitukselta. En osannut kirjoittaa mutta olin luonut kielen. Kun vihkon sivut olivat täpötäynnä, panin sen sankoon metsästä hakemieni oksien sekaan ja tuikkasin tuleen. Sitten otin uuden vihkon patjan sisuksesta, jonne olin sen piilottanut, ja aloitin saman alusta.

ILTAPÄIVÄLLÄ LÄHDIN SIKALASTA mennäkseni Teresan luo. Taivas oli täyttynyt pilvistä, ja jostakin kantautui sateen tuoksua. Kävelin pitkin metsäpolkua, joka oli syntynyt siihen luonnostaan.

”Teresa”, sanoin hiljaisella äänellä kuin muistuttaakseni itseäni, mistä syystä minun kannatti kestää pensaiden raapimiset polun kapeissa kohdissa. Metsä on sellainen, että se pyrkii kietoutumaan ympärille ja ahmaisemaan kulkijan kuin valtava lihansyöjäkasvi.

”Teresa”, sanoin toistamiseen.

Teresa oli isänsä työhuoneessa toisessa kerroksessa, josta asiakkaat kävivät hakemassa kuitinsa.

”Jos tulit niiden köydenpätkien takia, palaa huomenna. Isä ei ole nyt paikalla.”

Puhuessaan hän kävi läpi auki olevaa tilikirjaa. Hän juoksutti sormiaan sivulla ja pysähtyi välillä tekemään jonkin merkinnän.

”En tullut hakemaan köysiä”, sanoin.

”No mitä sinä tahdot?” Teresa lakkasi lukemasta ja kääntyi minua kohti. Päänliike oli jo tullut minulle tutuksi.

Minun maantieteessäni Teresa ja meri muistuttivat toisiaan, sillä minulla oli molemmista vain epämääräinen käsitys. Hän oli kertonut minulle kaiken, mitä tiesin. Hän oli kertonut Alpeista, Pompeijista ja Herculaneumista, Colosseumista, pyramideista ja valtamerestä. Niistä nousi esiin pieni osa häntä; hän tuntui sisältyvän paikkoihin joista piti, ja ja ehkä hän pyysi tulla nähdyksi samalla tavalla kuin metsän polut, jotka paljastuivat sitä mukaa kuin eri palaset yhdistyivät toisiinsa.

Merestä hän oli puhunut siksi, että hän meni joka vuosi vanhempiansa kanssa Amalfiin heidän kesäasunnolleen. Siellä rautaportaat johtivat suoraan rannalle, missä sileät, värikkäät kivet vierivät askelten alla. Hän oli tuonut muutaman kiven huoneensa kirjahyllyyn, ja ne olivat kuin lasia. Sillä pienellä uimarannalla Teresa vietti aikaa lueskellen ja ottaen aurinkoa. Hänen isänsä palasi pian töihin, mutta hän, hänen äitinsä ja tätinsä jäivät sinne elokuun loppuun asti seuranaan rouvia, jotka olivat vuokranneet viereisen talon. Kun Teresa tuli takaisin, hänen kasvonsa olivat ruskettuneet ja uimapuvun olkaimista oli jäänyt valkoiset rusketusraidat. Minä menin heti hänen luokseen nähdäkseni vaalean ihokaistaleen, joka alkoi epämääräisestä kohdasta rinnan korkeudelta ja jatkui selän puolelle. Seurasin katseellani tuota suoraa linjaa, joka erottui pisamaisen päiveytyksen keskeltä.

Ennen kuin saavuin Teresan luo, pesin aina kasvoni purossa ja yritin sukia tukkaani ojennukseen. Kylmä vesi kiristi ihoa ja sai sen tuntumaan sileältä ja puhtaalta. Sellaiseksi minä Teresankin ihon kuvittelin. Mutta loppumatkalla pisarat haihtuivat kasvoiltani ja miellyttävä tunne niiden mukana.

Teresa oli alkanut opettaa minulle aakkosten ensimmäisiä kirjaimia. Hän neuvoi, miten pidellä kynää ja pysyä viivalla. Kirjoittaminen oli ruumiillista toimintaa, samanlaista kuin vesisankojen kantaminen tai kärryjen työntäminen markkinoille. Olin tutkinut tarkasti hänen käsialaansa, jota käytimme esimerkkinä. Olimme päässeet vasta alkuun, kun Teresa kertoi, että hänen isänsä ei pitänyt ajatuksesta. Niin emme enää puhuneet koko asiasta. Aina kun hänen isänsä näki minut, hän kyseli asioista, sanoi että minun pitäisi joskus tuoda hänelle pulska porsas. Sillä tavalla hän osoitti minulle oman paikkani ja muistutti, että tiettyjä lakeja ei käynyt muuttaminen. Minun täytyi pitää mielessä, että olin siellä vain hänen tyttärensä hyvästä tahdosta ja että hän sietä minua kotonaan vain, koska olin rampa.

Kylässä oli aivan muita poikia, jotka tavoittelivat Teresaa, vaikkei Teresa koskaan sellaisista asioista minun kanssani puhunutkaan. Eräällä kerralla hän hipaisi otsahiuksiani, jotka olivat yhä puron vedestä märät, ja sanoi: ”Kuivaa tukkasi, jottet sairastu, isälläsi on vain sinut.”

Toivoin aina, etten törmäisi häneen.

En ollut koskaan miettinyt, oliko Teresa kaunis. Olihan hän, ehkä kuitenkin vähemmän kuin muut tytöt, joita kuvittelin kaikkien haluavan. Hänellä oli tummat hiukset, ja hänen piirteensä olivat ikiaikaiset niin kuin hänen äidillään ja serkuillaan. Kaikki Tora e Piccillin naiset oli synnyttänyt yksi ainoa nainen, joten he kaikki muistuttivat toisiaan. Mutta Teresan kauneus ei ollut iloista, vaan hänen kasvoiltaan heijastui murhe; se oli surumielistä ja levotonta kauneutta.

”Lue tämä”, sanoin ja ojensin hänelle lentolehtisen. Siinä oli piirroksia miesten lähes epämuodostuneista kasvoista. Suuri kyömynenä, suhteettoman korkea päälaki, valtavat korvat.

”Lue”, kehotin uudestaan.

Piirroksiset kiehtoivat mutta myös häiritsivät minua.

”Tässä on eräänlainen riimittely”, Teresa selitti. ”Lause kuvaa piirrosta. Siinä lukee: *Nenä juutalaisen on kuutosen muotoinen.*”

”Mitä se tarkoittaa?”

”Osaatko tehdä kuutosen?”

Menin hänen viereensä kirjoituspöydän ääreen ja piirsin paperille numeron kuusi. Pyörylästä tuli liian suuri ja varresta liian suora, mutta Teresalle se kelpasi siihen, mitä hän halusi minulle esittää.

Hän otti paperin ja asetti sen kasvoilleen niin, että kuutosesta tuli hänelle suuri kyömynenä.

”Tuollaisiltako ne tänne saapuvat näyttävät?” kysyin.

”Hei, yritä nyt olla vakavissasi.”

”Mutta eikös tässä niin lukuun?”

”Sinäkö uskot kaiken, mikä on painettu paperille?”

”Oletko koskaan nähnyt ketään heikäläistä?”

”Muistatko signor Horowitzin? Hän kävi Casertasta ostamassa kolmenkymmenen metrin köysikeloja rakennustyömaalleen. Minä hoidin aina hänen tilauksensa. Hän osasi englantia, koska oli pienenä asunut äitinsä kanssa Lontoossa, ja joka käynnillään hän opetti minulle uuden sanan. *Dog, water, sky, yellow*. Muistan ne yhä. Kaikki tiesivät, että hän oli juutalainen.”

”No minkä näköinen tämä signor Onovis oli?”

”Horowitz.”

”Horowis.”

”Hän oli lihava niin kuin isäni, kalju niin kuin Salernonononi, nenä suuri ja täynnä karvoja kuin don Francolla, miellyttävämmän hajuinen kuin köysitehtaan työntekijät, mutta muutoin yhtä ruma kuin kaikki miehet jotka tunnen. Mistä sinä tämän lehtisen sait?”

”Isä toi sen.”

”Osaako isäsi lukea?”

”Eipä juuri. Hänen mielestään se ei ole tarpeellista.”

”Tuollaiset jutut eivät minua kiinnosta.”

”Miksi heidät sinun mielestäsi lähetetään tänne?”

”Isä sanoi, että he tulevat pakkotyöhön. Hallitus on määrännyt heidät tänne peltohommiin.”

”Mutta miksi juuri tänne?”

Teresa oli minua vuoden vanhempi. Kun hän käänsi päätänsä, lihasten liikkeet erottuivat, aivan kuin hänen ruumiinsa mekaniemit olisivat olleet läpinäkyvät. Kansakoulunopettaja Anastasin rinnalla hän oli Tora e Picillin lukenein ihminen. Kun kylän pikkutilallisille tuli kirje, he kääntyivät Teresan puoleen kahdesta syystä: luettaakseen kirjeen hänellä ja siksi, että hän ei laverrellut sen sisällöstä kenellekään. Teresa säilytti kylän köyhimpien perheiden salaisuudet ja löysi aina oikeat sanat,

joilla kertoa kuolemista ja syntymistä, avioliitoista ja äkillisistä sairastumisista. Kyläläiset kiittivät häntä kananmunilla tai juustonpalasella, olivat uutiset sitten hyviä tai huonoja. Kerran kun Teresa oli ilmoittanut perinnöstä, hän sai lahjaksi vuohen.

Iltapäivisin hän työskenteli isänsä köysitehtaalla. Hän hoiti kirjanpidon, laski saapuvan ja lähtevän tavaran. Jos hän hok-sasi, että joku työntekijä oli varastanut köydenpätkän myydäkseen sen, hän ei kertonut sitä isälleen vaan väärensi kirjanpitoa, ja sillä tavalla nuo tilikirjat muunsivat todellisuutta.

”Isä varastaa enemmän kuin työntekijänsä, ei moisesta kannata tehdä numeroa.”

En tiennyt juuri mitään hänen koulunkäynnistään, ja hänen luokkatovereistaankin minulla oli vain hajanaisia tietoja: tuntuu, että omista systämme meillä kummallakaan ei ollut ystäviä.

Tunsin Teresasta vain pikkuruisen palasen. Muu oli upoksissa kuin Atlantiksen kaupunki, tai jäälohkareet, joista kylmässä valtameressä pilkistää esiin vain pieni osa, kuten Teresa oli minulle kertonut.

Aivan kuten Mustilus oli tehnyt sikalassa isäni vihastuessa, Teresa piti puoliani, kun muut pojat pilkkasivat minua: röhkivät kuin siat, löntystivät nelinkontin, olivat kieriskelevinään mudassa, matkivat ontuvaa sikaa. Tunsin sietämätöntä tuskaa, joka muuttui raivoksi. Lähdin juoksemaan pilkkaajiani kohti. Mutta vaikka omasta mielestäni liikuin vinhaa vauhtia, en pystynyt ottamaan jalallani kuin lyhyitä askelia. Kiukku ei löytänyt purkautumistietä, ja niin jäin puhumaan yksin tai sikojen kanssa. En ole koskaan ymmärtänyt, miksi Teresa päätti asettua minun puolelleni.

Ajattelin, ettei hän tehnyt niin minun vuokseni, vaan siksi, että pohjimmiltaan hänkin vihasi kylää. Inhosi perheitä, jotka hänen vanhempiansa lailla jäivät juttelemaan kirkkopihalle pormestarin läheisyyteen näyttääkseen kaikille, mihin uskoivat: kirkkoon ja fasismiin, yhteen Jumalaan taivaissa ja toiseen maan päällä.

Teresa oli kylässä ainoa, joka uhkasi jonakin päivänä lähteä sieltä, ja koska tunsin hänet, tiesin että hän puhui vakavissaan.

”Minne aiot mennä?” kysyin.

Roomaan, Napoliin, Milanoon, ja välillä myös: Pariisiin, Lontooseen.

”Nehän on meidän vihollisia”, sanoin.

”Ei minulla ole vihollisia”, hän vastasi.

Kun näin hänet tilikirjan ylle kumartuneena, ajattelin että me kumpikin jatkaisimme perheemme työtä ja muuttuisimme omiksi vanhemmiksemme.

”Minä päätän asioistani itse”, Teresa sanoi.

Hänen hiuksensa tuoksuivat hamppukuiduilta, ja aina kun astuin tehtaaseen, olin näkevinäni hänet kaikkialla. Mutta tunsin hänen tuoksunsa myös metsässä, kun kävelin pyökkien ja kurjenpolvien reunustamalla polulla.

Teresa asui tehtaan yläkerrassa, ja hänen huoneensa ikkuna avautui sisäpihalle, joka toimi myös lastausalueena. Rakennuksen rautaisen pääoven yläpuolella luki *Glicinen Köysitehdas*. Valkoiset kirjaimet vihreässä metallikylytissä olivat samanlaiset kuin toriaukion siirtomaatavarakaupan kyltissä. Ensimmäinen ja viimeinen kirjain oli muita suurempi, ja tekstin alapuolelle oli piirretty köysi, joka kosketti nimen G:tä ja n:ää. Glicine oli Teresan sukunimi. Kerran hän mainitsi, että sana tarkoitti sekä väriä että kasvia.

”Millainen väri se on, selitä.”

”Ei värejä voi selittää. Minun pitää näyttää se sinulle.”

”No sano edes, mitä se muistuttaa.”

Teresa mietti hetkisen.

”Violettiä, jota on liotettu kaksi päivää vedessä.”

Tora e Piccillin ympäristössä heidän köysitehtaansa oli ainoa laatuaan. Teresa sanoi, että köyden voi sitoa ympärilleen, jottei putoa, ja köysiiä tarvitaan myös hinaukseen, mutta eräs caser-

talainen mies oli hirttäytynyt heidän köyteensä: asiat itsessään eivät olleet koskaan hyviä tai pahoja.

Varastossa köydet oli lajiteltu pituuden mukaan. Kymmenen metriä, kaksikymmentä, kolmekymmentä metriä. Toinen kriteeri oli paksuus, jonka perusteella pystyi sanomaan, kuinka paljon painoa köysi kestäisi. Siellä oli valtavia puukeloja, joiden ympärille köydet pyöritettiin. Ne olivat samanmuotoisia kuin äitini peltirasiassa säilyttämät lankarullat, joita hän käytti parsiessaan Rosettan sukia.

En osaa sanoa, olimmeko minä ja Teresa ystäviä. Olimme tytöt ja poika, ja Tora e Piccillissä, ja kaikissa muissakin paikoissa jotka pystyin kuvittelemaan, tytöt ja pojat menivät naimisiin ja saivat lapsia. Tyttö ei koskaan suojellut poikaa, sellaista ei vain tapahtunut, mutta tehdessään niin sinä aamuna Teresa päätti, millainen side meitä siitä lähtien yhdistäisi.

Sinä sunnuntaina olimme seurakunnan nuorisotalon pihalla. Jalkapallokentällä minä sain olla ainoastaan maalivahti, ja otin roolini hyvin vakavasti. Kaikki riippui vastapuolen keskushyökkääjästä ja siitä, aikoiko hän oikeasti tehdä maalin vai vain kiusata minua laukomalla minua kohti. Renato, apteekkarin poika, potkaisi palloa ja alkoi nilkuttaa eteenpäin painaen toista jalkaansa maahan kuin kainalosauvaa. Kaikki nauroivat ja katsoivat maalin suuntaan. Minäkin nauroin, koska en osannut muuta ja koska olisin tehnyt mitä tahansa ollakseni yksi heistä.

Teresa oli seurannut tilannetta sivusta. Sitä ennen me emme olleet koskaan puhuneet keskenämme. Jos asuu Toran kaltaisessa kylässä, kaikki tuntevat kaikki: tiedetään, kenen poika ja veljenpoika joku on. Tiedetään, kenelle kuuluivat aiemmin maat, joita jonkun isä viljelee, ja kuka on asunut kenenkin talossa ennen nykyisen omistajan syntymää. Me emme olleet koskaan ennen jutelleet emmekä olisi varmaan ikinä jutelleetkaan, ellei pelikaverieni julmuus olisi raastanut Teresan sydäntä.

Näin, miten hän asteli jalkapallokentälle. Hän oli taittanut kirkon nuorisotalon kirsikkapuusta oksan ja käveli se kädessään kohti keskikenttää. Kukaan ei kiinnittänyt häneen huomiota. Hän oli tyttö ja puolta laihempi kuin ne, joita kohti hän oli menossa. Oksa hänen kädessään oli pitkä ja nystyräinen, vähän samanlainen kuin hän itse, ja päästyään Renaton lähelle hän sivalsi sillä lujaa pojan paljaisiin sääriin. Yhden ainoan kerran. Näin, miten hänen käsivartensa latautui energiasta, jonka hän keskitti ruoskaan.

Siitä hetkestä lähtien aloin ajatella Teresaa – sekavia mietteitä, jotka liittyivät hänen hiuksiinsa ja laihoihin käsivarsiinsa, joita olisin halunnut rutistaa. Vasta myöhemmin, kun aloin käydä hänen luonaan, tajusin mistä sivalluksessa oli ollut kyse: se oli sama liike, jonka köysitehtaan työläiset tekivät järjestäessään köysiä riviin varaston lattialle. Köysi ponnahti kuin aalto. Kuin ruoskanisku. Teresa oli toistanut vanhimman tuntemansa liikkeen, joka ilmensi hänen perhettään. Hän varmasti tiesi, että Renato ei toipuisi iskusta heti, muutoin poika olisi hakannut hänet henkiiheveriin. Keskikenttä värjäytyi punaiseksi verestä. Se oli häikäisevän kirkasta, samanlaista kuin ristillä riippuvan Jeesuksen patsaassa.

Sitten Teresa juoksi luokseni.

”Et saa olla noiden kanssa, tajuatko?” hän huusi. ”Lähde heti pois, mene takaisin isäsi luo!”

Mutta minä en halunnut tulla pelastetuksi. Paloin halusta olla samanlainen kuin kylän pojat, ja toiveeni olisi saattanut toteutuakin, ellei Teresa olisi välttämättä tahtonut pelastaa kaikkia.

”Lähde pois täältä”, hän huusi.

Hän työnsi minua käsillään, ja ensimmäisen askeleen jälkeen aloin juosta nilkuttaa.

Yöllä näin unta hänen kosketuksestaan. Hänen kevyestä tyrkkäyksestään, hermostuneiden käsivarsien ojentumisesta minua kohti. Teresa oli hengästynyt, näin hänen rintansa kohoilevan.

Hänen kämmentensä kuva ihollani lähdin juoksemaan, sitten hänkin pinkaisi juoksuun, ja niin me etenimme rinnakkain muutaman metrin, kunnes hän ohitti minut suunnaten kohti kylää ja minä käännyin pelloille päin.

Renato oli viety sairaalaan. Nyt hänenkin sääressään olisi ikuinen jälki.

Kirkon nuorisotalolla ei ollut koskaan ennen koettu mitään yhtä väkivaltaista. Teresan perhe antoi kirkolle lahjoituksen, ja pappi piti messun, jonka yhteydessä jalkapallokentällä järjestettiin suojeluspyhimyksen kierros. Teresa pantiin johtamaan pientä kulkuetta, joka käveli pyhimyspatsaan perässä. Hänellä oli päässään silmille ulottuva harso. Vasemmassa kädessään hän piteli kynttilää ja oikea käsi oli sydämen päällä. Kun häneltä kysyttiin syytä tekoonsa, hän ei maininnut minun nimeäni. Kulkue rukoili pyhimystä puhdistamaan kentän. Pappi lausui rukouksen, polvistui kohtaan, johon veri oli valunut, ja hiljentyi siihen hetkeksi. Hän oli vaivannut pyhimystä sikalan rengin vuoksi. Minä kävelin kulkueessa muiden kyläläisten mukana. Pyysin anteeksi pyhimyspatsaalta, madonnalta, pormestarilta, Mussolinilta, papilta, tein ristinmerkin kolmeen kertaan, luin *Jumalan enkeli* -rukouksen niillä sanoilla, jotka muistin, ja loput keksin itse.

Seuraavalla viikolla menin köysitehtaalle kiittämään Teresaa. Odotin, kunnes isäni oli poissa kylästä, sitten telkesin sikalan oven laudalla ja oikaisin metsikön läpi. Vihin polun käyttöön kulkemalla sitä pitkin ensimmäistä kertaa hänen luokseen, ja minusta tuntui kuin olisin tunnustanut puille salaisuuden.

”Miksi tulit?” Teresa kysyi.

”Kiittämään sinua.”

Sanoin sen oikealla italialla enkä murteella, jota me kylässä puhuimme ja johon tuntui sekoittuneen eläimiä ja maata. Halusin antaa itsestäni hyvän vaikutelman.

”Sinä haiset”, Teresa sanoi.

Nuuhkaisin paidanhelmaani.

”Voi olla.”

”Sinun pitää peseytyä, ennen kuin kiität minua.”

Hän vei minut pihalle ja käski minun pestä kasvoni, käsivarteni ja käteni letkulla, jolla huuhdottiin keloja ja köysiä. Vesi oli kylmää.

”Mene aurinkoon kuivattelemaan”, hän kehotti nauraen. ”Eikö sinulla ole mitään muita vaatteita kuin nuo, puhtaita vaatteita?”

”Vain niitä samoja, joita käytän sikalassa.”

”Eikö edes pyhä- tai juhlavaatteita?”

”Tänään ei ole pyhäpäivä. Täälläkö te punotte köydet?” kysyin.

”Niinhän tuossa ulkopuolella lukee”, hän sanoi.

”En osaa lukea.”

”Sanon aina isälle, että me voisimme yhtä hyvin poistaa kyltin, koska kukaan kylässä ei osaa lukea. Piirros köydestä riittäisi.” Hetken kuluttua hän lisäsi: ”Anteeksi, tarkoitukseni ei ollut loukata.”

”Ei haittaa, sehän on totta.”

”Mitä siat tekevät kaiket päivät?”

”Ovat karsinoissaan. Silloin tällöin päästän ne ulos. Ne odottavat.”

”Mitä ne odottavat?”

”Sitä, että ne viedään teuraaksi tai markkinoille.”

”Tietävätkö ne sen?”

”Ne itkevät, ymmärtävät ajan kulumisen.”

Teresa näytti minulle köysirullien ripustuspaikan, esitteli varaston ja toimiston, jossa hänen isänsä työskenteli. Kirjoituspöytä oli puisen korokkeen päällä, mistä oli esteetön näkymä niin työntekijöihin, jotka punoivat ohuita säikeitä pyörivän puukehikon ympärille, kuin köyteen, joka kasvoi pituutta ja paksuutta jokaisella kierroksella. Teresa piti kirjaa myydyistä köysistä, hankituista materiaaleista ja palkollisten työpäivistä.

Välillä hän kutsui minua Davideksi, välillä Buonasorteksi, aivan kuin olisin kaksi eri ihmistä.

Silloin kun hänen isänsä ei ollut paikalla, Teresa pyysi päästä jonkun työntekijän paikalle. Minäkin olin nähnyt hänet työssä.

”Jos isäsi saa tietää, saamme potkut, ja meillä on perhe elätettävänä”, palkolliset valittivat.

”Aina te toivotatte perheistänne. Kaikilla kylässä on perhe, eihän meillä muuta olekaan.”

”Puhut noin, koska sinulle ei koidu siitä seurauksia. Et ajattele yhtään meitä.”

”Haluan vain auttaa, ja myös tajuta, kuinka tätä työtä tehdään.”

”Isäsi suuttuisi. Tiedät, millainen luonne hänellä on.”

”Isä nyt on aina vihainen, ja mistä te tiedätte, vaikka minulla olisi aivan yhtä huono luonne kuin hänelläkin?”

Teresa oli oppinut punomaan köysiä ja pyörittämään ohuimpia niistä kelalle. Paksumpiin, kolmenkymmenen metrin köysiin vaadittiin enemmän voimaa. Hänellä oli parempi luonne kuin isällään, ja työntekijät tiesivät sen. Hän halusi aina mennä yhä pidemmälle, mitä tahansa tekikin, ja oli hänen ansiotaan, että työntekijät olivat saaneet loppiaislahjaksi korin, jossa oli viiniä, juustoa ja kananmunia.

Köysitehtaalla viettäminäni iltapäivinä opin kerto- ja jakolaskun, sen että Italia oli saappaan muotoinen, mikä huvittaa minua yhä, ja sen että Tora e Piccilli oli pikkuruinen kylä, eikä Caserta ollutkaan maan suurin kaupunki, niin kuin kyläläiset väittivät torilla tai käytyään hyvällä lääkäriellä Casertan palatsin lähistöllä, vaan että muut Italian kaupungit olivat kaksi tai kolme, ehkä jopa kymmenen kertaa suurempia.

Teresa ei pelännyt mitään. Ei edes Mustilusta. Hän sanoi, ettei ollut koskaan nähnyt yhtä isoa eläintä. Kun Mustilus huomasi hänet, se laski päätään.

”Älä koske siihen. Se voi hyökätä”, varoitin.

”Minä pelkään, ja juuri siksi minun pitää koskettaa sitä.”

Teresa lähestyi Mustilusta. Eläin perääntyi metrin muttei päässyt ahtaassa tilassa kauemmaksi. Nurkkaan ajettuna se vaikutti hermostuneelta ja säikähtäneeltä.

”Ole kiltisti, en tee sinulle mitään. Jos kerran alan käydä täällä, meidän pitää ystävystyä.”

Hän laski kätensä sian päälle.

Mustilus rauhoittui.

”Isä sanoo, että kun aika on kypsä, voin ilmoittautua fasisti-nuoriin. Mutta en minä halua”, Teresa sanoi silittäessään Mustiluksen päätä. ”Kun aika on kypsä, kuten hän sanoo, minä lähdän tätini luo Roomaan.”

”Roomaan pitää matkustaa kahdella linja-autolla.”

Teresa kohautti olkapäitään. ”Mitä sitten?”

”Ja mitä sinä siellä teet?”

”Etsin työtä, jatkan koulunkäyntiä.”

”Etkö halua mennä naimisiin?” kysyin.

”Niin kuin minun äitini, tai sinun?”